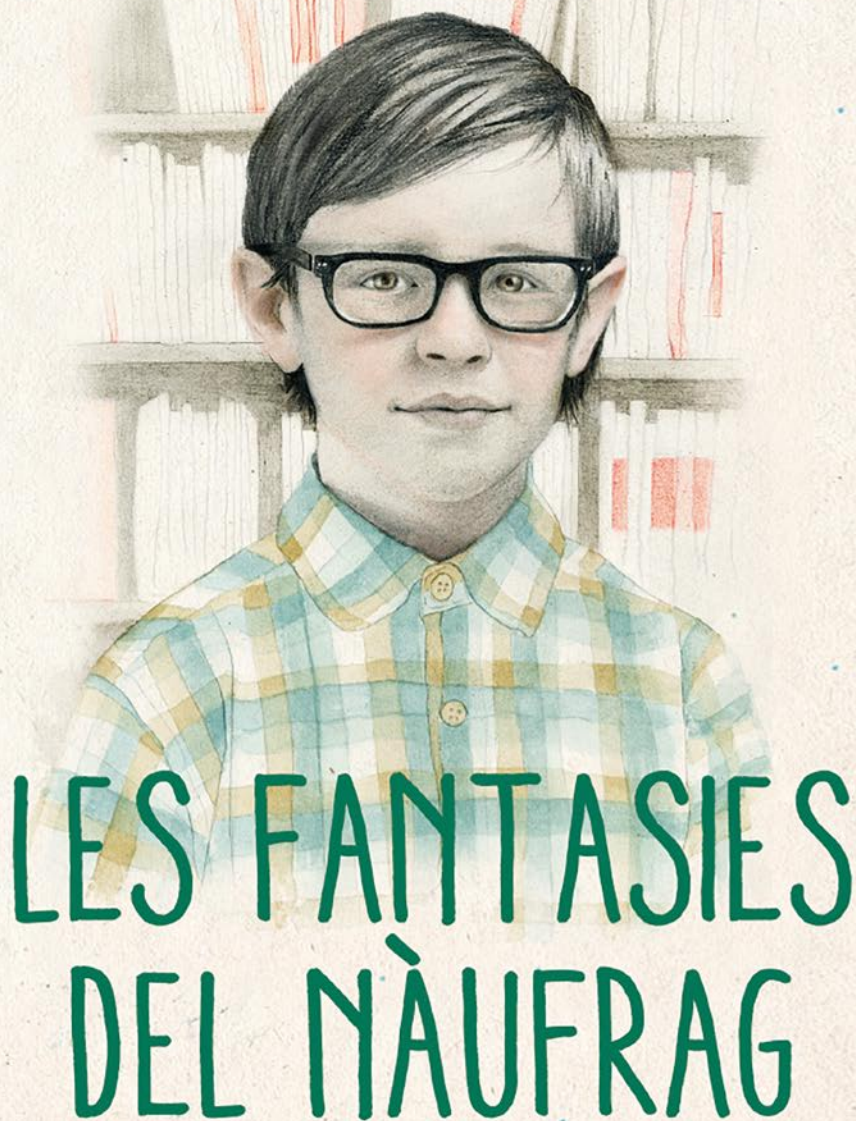

PEP ALBANELL

LES FANTASIES
DEL NÀUFRAG

HOMENATGES

(Com un preàmbul)

Quan vaig començar a escriure aquest text, cap al 2000, la meva intenció inicial no era explicar la meva infantesa, que no té res de memorable, sinó descriure la descoberta del plaer de la lectura en un noi normal de la postguerra. Un noi que no està especialment dotat ni és una llumenera en re. Per això em vaig posar com a models, a mi mateix, la meva gent, els meus paisatges, el meu temps d'infància. Però també em vaig donar permís per ser tan infidel a la meva intranscendent realitat històrica com em calgués, sobretot pel que feia als fets i als personatges. Vaig tenir un interès especial, en canvi, a preservar els escenaris i el paisatge. Em semblava prou interessant intentar deixar testimoni –un més– d'aquell ambient i d'aquella època. Em pensava que podia tenir cert interès descriure el món sòpít i gris de la dècada dels cinquanta, a través de la mirada cànvida d'un nen que encara creu en el món dels grans, però passat pel filtre corrector i la distància un pèl irònica d'un narrador adult.

L'Alt Urgell és un món de cims i riberes. I de la gent que els anima, és clar. A les alçades, tot tendeix a ser majestuós i formidable; el cel, els cims, els boscos, són la desmesura de

l'home. A baix, a tocar del riu, tot esdevé domèstic i amable: és la terra feta a la mida de qui la conrea. No fa pas tants anys que l'Alt Urgell era una comarca mal comunicada que vivia una mica al marge de la resta del país, seguint el seu propi ritme vital. Això ha fet que tant el país com la gent tinguin un deix de genuí i d'intacte que, tot i que també es deu trobar en moltes altres contrades, no deixa de sorprendre en aquests temps d'hegemonia dels soferts i mastofejats pobladors de l'asfalt. No fa gaire més de cinquanta anys, la comarca era esquerpa i difícil, tant per a qui hi arribava per establir-s'hi, com per a qui havia de transitar rostos esgalabrosos per visitar-la. Avui dia, amb els camins més planers, els cims accessibles i els engorjats sense perill de maltempsades, i la tecnologia fent del món un llogarret, la comarca ha crescut en bondat i en interès. Potser ha perdut un xic aquell aire contradictori de senyora i pagesa que tenia abans, però ha guanyat en sociabilitat. Aquest escrit és, per començar, un homenatge a la Seu d'Urgell.

Però no és l'únic. Tal com he apuntat al principi, els relats d'aquest llibre estan escrits a partir de la memòria, però no pas amb la memòria. Jo sóc, essencialment, un narrador, un contador de mentides que no tindria inconvenient a signar, lletra per lletra, el que deia, ja fa uns quants anys, l'escriptora Rosa Montero a l'article «La memoria es un cazador solitario» publicat al suplement dominical d'*El País*:

La memòria, a més de capriciosa, és una gran fabuladora. Tots som inventors de la nostra pròpia història; escrivim i alterem el

nostre passat de la mateixa manera que els novel·listes inventen un personatge. Som pura creació.

Fent meu l'argument de la memòria fabuladora de Rosa Montero, he volgut situar les narracions d'aquest llibre en escenaris reals, però tot i que alguns dels personatges que s'hi mouen han existit realment, cap, començant pel mateix narrador protagonista, no són o no han estat en la realitat com apareixen en aquesta història. M'he basat en ells però els he transformat segons m'ha convingut en funció del rendiment narratiu i l'eficàcia expressiva. Els he manipulat per encaixar-los en les diferents situacions i per ajustar-los a la intenció que tenia en escriure'ls: un homenatge una mica estrafet a la meva família; a les meves primeres lectures, en general, i als llibreters i als bibliotecaris de l'època, en particular. Al respecte, voldria també manllevar unes ratlles de la nota prèvia del llibre *Em dic Aram* de l'autor americà d'origen armeni Willian Saroyan:

Encara que cap personatge d'aquest llibre no és el retrat de cap persona real viva o morta, com se sol dir, tampoc cap personatge d'aquest llibre no és una creació fictícia. Cap membre de la meva família no podrà trobar-se retratat en cap personatge concret d'aquest llibre, però, al mateix temps, cap no podrà sentir-se totalment *absent* de cap d'ells. Si això és cert de nosaltres, probablement també ho és de tots els altres, cosa que, en l'opinió de l'autor, és de primera importància.

Jo no ho hauria pogut pas dir millor, tampoc.

Primera part
EL PARE I ELS 'HERMANOS'

UNA BONA PERSONA

El meu pare deia sempre que jo no havia vingut a aquest món amb un pa sota el braç, com fa la dita, sinó amb un bitllet de vint-i-cinc pessetes. I era veritat.

Quan la mare va començar a tenir els dolors de part, la mateixa nit de Nadal, van anar a avisar la llevadora. A la senyora no li devia fer gens de gràcia treballar en una nit tan assenyada, de manera que es va presentar a casa, va veure la mare, li va palpar el ventre i els va dir:

—La cosa va per llarg. Anant bé, n'hi ha fins demà al matí. El nadó està entregirat i el part serà complicat. I no és cosa de llevadora, sinó de metge. Quan sigui l'hora, aneu a buscar el doctor.

I se'n va anar. La dona no es va portar gaire bé amb la meva família, però tenia raó. La nit va ser llarga i anguniosa. Però no vaig començar a donar senyals de voler treure el cap en aquest món fins ben passades les nou del matí.

Quan li va semblar que la cosa anava de veres, el pare va anar a cercar el metge a casa seva, però el doctor no hi era. Havia anat a la catedral de Vic per assistir, amb la seva senyora, a l'ofici pontifical, segons li va comunicar amablement una noia amb uniforme negre i davantalet blanc que li havia obert

la porta. Anys més tard, quan m'ho explicava, el pare deia que des del rebedor va sentir l'olor del farcit de canelons que devien estar preparant per al dinar. A casa nostra, amb els tràfecs del part, ell i l'àvia pendents de la mare, el més calent era a l'aigüera. Però no era l'àpat de Nadal el que anguniejava el pare, i va deixar l'olor al rebedor i la noia del davantal amb la paraula a la boca per córrer cap a la catedral. Hi va arribar que ja sortien de l'ofici. Per sort el va localitzar aviat, el metge, i el va escometre. El ginecòleg, més commogut per l'estat d'atabalament d'aquell pare primerenc que no pas per la urgència del cas, va accedir a venir a veure'm abans d'anar a regalar-se amb els canelons.

No recordo si mai algú em va precisar l'hora que vaig néixer, en tot cas no la sé del cert. Fou al matí, entre la sortida de l'ofici pontifical i l'hora de dinar. El que sí que sé és que, tal com havia pronosticat la llevadora, no fou un part fàcil, ni per al metge ni per a la mare, però al final tot va acabar bé: la meva mare descansada i desocupada i el metge amb la feina feta. I jo bramant a cor què vols en el meu primer Nadal. Hi hauria un altre Nadal que també em faria un tip de plorar, però encara quedava lluny.

El doctor, després de rentar-se les mans i felicitar la família, va fer per anar-se'n. El pare el va acompanyar fins a la porta i abans d'obrir-la li va lliurar un bitllet de vint-i-cinc pessetes. Segurament algunes paraules d'agraïment devien acompanyar el gest, però no les sé. El pare, quan recordava l'escena, mai no entrava en detalls. El que sé és que aquell era

l'únic bitllet que hi havia a casa nostra en aquell moment. El pare era operari d'una fàbrica de mosaic, la mare treballava de filadora en una fàbrica de teixits i la iaia, la mare del pare, era la que portava el pòndol i l'administració de la casa. I podria ben bé ser que aquelles vint-i-cinc pessetes fossin el que la iaia havia anat arraconant cèntim a cèntim per si un cas.

Diu que el metge, que a més de ser un professional prou competent devia ser una bona persona, va recórrer amb la mirada el que es podia veure dels baixos on vivíem i va tustar el braç del pare.

–Senyor –li va dir mentre es posava la mà a l'infern de l'americana i en treia una cartera de pell–, amb el nen que acaba d'arribar, aquest bitllet farà més servei en aquesta casa que aquí dins.

Assenyalava la seva cartera, de la que en va extreure un altre bitllet de vint-i-cinc i el va introduir delicadament en el butxacó de la camisa del pare.

–Si a algú li fa falta un present de Nadal és a vostè –va fer en un to que no admetia rèplica.

Si més no, el pare havia quedat tan parat, amb un bitllet a la mà i un altre al butxacó de la camisa de franel·la, que no va ser capaç de respondre. Ni tan sols quan el doctor va obrir ell mateix la porta, es va posar el barret i es va acomiadar amb un enèrgic:

–Passi-ho bé i bones festes!

Quan el pare va reaccionar i va poder tancar la boca, ja devia fer estona que el metge havia passat del cap del carrer.

No cal dir que aquelles vint-i-cinc pessetes suplementàries, que l'any 1945 no era pas una quantitat menyspreable, van fer possible un Nadal una mica més lluït del que es podia esperar en aquella llar de treballadors i recursos limitadíssims que acabava de créixer en un vint-i-cinc per cent. Ara n'érem quatre: el pare, la mare, la iaia Maria i jo.

La tradició diu que els que naixem el dia de Nadal duem una creu al paladar, la qual cosa deu voler insinuar que gaudim d'algun misteriós privilegi especial. No sé el que els ha passat a altra gent nascuda en aquest dia assenyaladíssim. A mi no m'ha representat cap benefici, ans al contrari. Durant uns anys em va comportar un perjudici, que, en el seu moment, em va semblar gravíssim.

El metge que va assistir la mare era, sens dubte, una bona persona. Però el pare també ho era. És molt important que els fills creguin que els seus pares són bones persones. Quan jo era petit estava fermament convençut que el meu pare era moltes coses més que una bona persona. Per a mi era, pel capbaix, un *home de recursos, valent i perspicaç*. Això d'«home de recursos» i «valent», m'ho havia dit, amb aquestes mateixes paraules, l'*hermano* Joan, un dels meus professors a l'escola de la Seu d'Urgell, on havíem anat a parar quatre anys després d'aquell Nadal del meu naixement.

Quan va néixer el meu germà Salvador, es veu que el pare va pensar que havia de fer alguna cosa per millorar la situa-

ció econòmica de la família. Com que era evident que com a operari de la fàbrica de mosaics Roure de Vic mai aniria gaire enllà, es va fer agent d'una companyia d'assegurances que tenia un nom molt acordat a l'època: La Verdadera Unión Española. Els de la companyia li van dir d'anar a treballar a la comarca de l'Alt Urgell, una zona allunyada de Barcelona i pràcticament verge en això de les assegurances. «Allà, un agent amb ganes de treballar i bones comes, hi pot fer calés de veritat...» I el pare se n'hi va anar.

Va convèncer el seu germà, l'oncle Cisco, que era solter, perquè l'acompanyés a veure si se'n sortien, i se n'hi va anar mentre la resta de la família restàvem a Vic. Tots dos van recórrer la comarca d'una punta a l'altra, viatjant amb el que podien i fent molts camins a peu. Parlaven amb els pagesos dels poblets encimbellats, convencent-los de la necessitat de procurar-se una bona assistència mèdica amb una companyia d'assegurances seriosa i solvent. I els pagesos se'ls escoltaven i una gran part els van fer cas. A poc a poc van anar fent el que en diuen «una bona carter» d'assegurats. Així va ser com la seva vida –i de retop la meva– va fer un tomb decisiu.

Quan el pare va tenir la feina encarrilada i havia pogut constatar que les coses li podien anar millor a la Seu que a Vic, va llogar un tercer pis al carrer de la Sort, damunt de la plaça de Palau, amb els darreres de la catedral al girant de la cantonada, i ens hi va fer anar.

Jo, que encara era força criatura, vaig patir molt amb el canvi de ciutat. Tot em va esdevenir espantosament diferent i

estrany. De bon principi, m'havia agradat l'enrenou del canvi i l'emoció del viatge. Però de seguida vaig començar a enyorar el meu carrer, els amics del barri, els tiets i els cosins, que a part del tiet Cisco, que era amb nosaltres, s'havien quedat a la Plana de Vic.

El primer dia, mentre els grans estaven atrafegats desfent embalums i maletes, i muntant els mobles, vaig veure que a baix, a la plaça, hi havia una colla de nens que jugaven. Hi vaig baixar. Em va semblar que anaven una mica aperduats i que, en parlar, feien una cantarella que em resultava molt estranya. No m'agradaven. De totes maneres, em vaig acostar a un d'aquells vaillets que, ajupits, jugaven a bales i el vaig tustar amb el peu. Delicadament.

—Eh, tu! —li vaig dir.

El noi em mirà de baix a dalt, parsimoniosament. Jo somreia fent-me l'amic.

El vaillet es va aixecar i em va clavar una empenta. Vaig caure de cul a terra i ell se'm va tirar al damunt. Sense obrir la boca ni dir una paraula. Però com que jo no oferia cap mena de resistència, em va deixar estar, desconcertat. M'havia pelat un colze i vaig pujar a casa bramant. Allà, atabalats que estaven tots, ningú no em va fer cas.

L'endemà, el Vicentet de cal Manresa, el nen que m'havia rebolcat, ho va tornar a fer. L'exasperaven la meva insistència a acostar-me i la passivitat amb què rebia les seves empentes i els seus insults. A la fi, la iaia, cansada de veure'm pujar de la plaça de Palau bramant, va agafar una escombra i va anar

a cantar-li les quaranta al Vicentet. No li va poder cantar res perquè no el va atrapar. En veure-la venir, el noi va deixar la partida de bales que estava jugant i se'n va anar a l'altra punta de la plaça. La iaia, per escarmentar-lo, el va perseguir per tot el carrer dels Canonges fins a la porta de casa seva. Quan va tornar al nostre pis, em va dir esbufegant però tota satisfeta:

—Ja veuràs com aquest no et torna a tocar, no...

I va ser veritat. El Vicentet, que temps a venir seria un dels meus millors amics, no em va tornar a tocar el crostó. Però ell no era pas l'únic que ho feia, a la Seu. Els primers temps van ser molt complicats per a mi. Al carrer i a l'escola m'esgratinyaven cada dia o, el que encara era pitjor, m'ignoraven. «Au, baixa a jugar una estona», em deien a casa quan em veien deambular d'una cambra a l'altra, avorrit de mala manera. Alguna vegada vaig intentar explicar què era el que em passava quan baixava al carrer, però la resposta que obtenia de la mare era: «Això és perquè encara no tens amics. Quan en tinguis tot s'arreglarà. I ara baixa, que la iaia i jo tenim molta feina per enllestir, encara». Però, com podia fer amics si no tenia tracte amb ningú? Baixava a la plaça, m'asseia en un racó i mirava, de lluny, com jugaven els altres nens, esperant que a ningú se li acudís venir a riure's de mi o a clavar-me alguna morma. Em sentia trist com un seminarista.

Els seminaristes... El primer dia de ser a la Seu, quan encara no ens havia arribat el camió amb els mobles, vam dormir a l'Hotel Andria. Al capvespre, abans de sopar, el pare ens va dur a fer un tomb per la ciutat: el passeig dels Plàtans, amb

un petit brollador circular al capdamunt, el convent de la Punxa al peu i el quarter dels soldats al bell mig, els *escoberts* del carrer Major, les mesures, la catedral... Jo trobava la ciutat estranya, ensopida i pudent. Al costat del quarter se sentia l'olor dels estables de cavalls. El carrer Capdevila feia olor de cort de vaques i el carrer dels Canonges feia olor de pixats de ruc. El nostre periple va acabar a la plaça de Palau, on hi havia el palau del bisbe, i al carrer de la Sort, on hi havia el pis que havia llogat per a nosaltres. No em va agradar gens; el vaig trobar estret i fosc. Definitivament la Seu d'Urgell no m'agradava; i per la cara que feia la mare, a ella tampoc. Tampoc em va fer cap gràcia el sopar de l'Andria; sobretot les sopes, que no s'assemblaven gens a les que ens feia l'àvia. I me'n vaig anar a dormir decebut i desconcertat. Em sembla que la mare se sentia com jo. La iaia no, perquè de moment s'havia quedat a Vic; havia de venir més endavant, amb l'oncle Cisco, quan estiguéssim perfectament aposentats.

En algun moment de la nostra passejada vam passar pel davant del seminari. El desmesurat edifici en forma d'E majúscula que es veia a l'altra banda, una mica apartat de l'alt mur que el protegia de la mirada dels curiosos, em va fer molt mala impressió. Pel silenci que l'envoltava i perquè em va semblar notar-hi un aire de severitat i també de deixadesa, en aquella desproporcionada grandària. I quan el pare em va explicar que allà hi vivien els seminaristes, uns nois no gaire més grans que jo, que, lluny de la família, estudiaven per a capellans, em vaig estremir i vaig sentir molta pena per ells.

Des de llavors, cada cop que veia la filera dels seminaristes transitant per la Seu, amb les seves bates grises, agafats de la mà de dos en dos, me'ls mirava compadit i commogut: me'ls imaginava entristits i desemparats deambulant per les sales i passadissos d'aquell casalot immens.

Pocs dies després, anant cap a la nova escola, agafat del pare amb una mà i duent una maleta nova de trinca a l'altra, quan passàvem pel costat de la farola que rematava el passeig, vaig poder entreveure més avall, just al davant del quarter, la filera grisa dels nens seminaristes. Era la primera vegada que els veia i, espantat com estava, només em va faltar veure'ls per començar a posar-me a bramar com una magdalena. Tenia l'esperança que els meus plors commoguessin el cor dur del pare; però no va pas ser així. Vam arribar ineluctablement a l'escola dels *frares*.

Hi havia dues entrades. L'una, més noble, era una entrada d'escala normal que duia als despatxos de secretaria i de direcció, i a la zona de residència dels germans, al primer pis, i dels interns, als pisos superiors. A la planta baixa hi havia la cuina, el menjador i, en un semisoterrani, la capella. L'altra porta, per on entraven els alumnes, donava a un pati interior, molt ample, cimentat. A l'altra banda del pati, en una llarga construcció d'una sola planta, hi havia les aules. El pati interior devia ser, antigament, una era, ja que l'entrada era quadrada, ampla i molt alta, i s'obria amb una portalada de dos batents de fusta prou vella però encara molt sòlida. Amb les dues portes esbatanades, la boca d'entrada que hi quedava podia deixar passar sense cap dificultat un carro carregat d'herba fins molt més amunt del

que hom creuria que es podien carregar raonablement aquella mena de carros. Mai no en va entrar cap, al pati de l'escola, però n'havia de veure passar molts, d'aquells carros, prodigiosament carregats d'herba seca que avançaven balandrejant, lents però segurs, arrossegats per un parell de bous pels estrets carrers de la Seu, deixant, de vegades, manats d'herba als ampits de les finestres baixes i els sortints de les cases.

Aquell portal d'era no el tenien mai obert. S'entrava al pati per una portella petita que hi havia en un dels panys de la porta, i va ser per aquella portella que, després d'una estona d'esperar, va irrompre en la meua vida la primera de les innumbrables sotanes amb què hauria de tractar durant una part de la meua vida. Tot i ser Vic una ciutat levítica, no havia tingut mai l'oportunitat de situar-m'hi tan a prop. O de sentir tan a la vora el seu influx. La gent de la meua família, tot i ser profundament creients, sempre s'havien mogut molt lluny de rectors i vicaries. Segurament havia vist capellans força vegades, i, segons m'havien ensenyat a casa, els feia «l'amistat», el petó a la mà de respecte i submissió, però fins llavors no vaig ser conscient del tot de la importància que podien tenir en la meua existència aquells personatges que, vestint de negre com la iaia, no m'eren avis, ni s'hi assemblaven de prop ni de lluny. Curiosament, el que més m'espordia del frare no era el color de la sotana –la iaia no en vestia d'altre–, sinó la incongruència, aquell rar artefacte blanc, com un llibret obert sota la barbata que li penjava del coll.

Haviem arribat a misses dites, amb les classes que feia estona que havien començat. El pare i el nou personatge van intercan-

viar unes frases que els meus propis sanglots no em van deixar entendre, i, en acabat, el pare va avançar la mà amb què subjectava la meua i la va abandonar a la mà del germà de les Escoles Cristianes, que intentava, inútilment, mostrar-se amable. Vam travessar la porteta mentre el pare desapareixia per a desesperació meua, vam baixar la costeta de terra que, per sota de tota l'amplada de l'edifici, talment un túnel, duia al pati interior de l'escola.

—*Pero ¿por qué lloras, hombre?* —em va demanar.

Bé prou que ho sabia ell, per què plorava jo. I no em va venir de grat dir-li-ho. I tot de cop em vaig sentir a dir:

—Pels seminaristes! Ploro pels seminaristes!

El frare va deixar anar un riure eixut i curt com un estosseu.

—*¡Míralo, el caballere! Lloro por los seminaristas...*

—Em fan pena... —vaig poder dir entre sanglots, però l'home no m'escoltava.

Si hi havia alguna cosa que caracteritzava alguns educadors d'aquella època era la poca paciència que gastaven amb les criatures. I aquell frare que li havia tocat la papereta de rebre aquella insuportable i escandalosa criatura que no parava de bramar tampoc no n'era gens, de pacient. Es va deixar de romanços i va anar per feina: vam travessar el pati amb quatre gambades, em va fer pujar els esglaons que, a l'altra banda del pati, enfilaven cap a les aules i sense gaires contemplacions em va fer entrar a la classe dels caganius i em va disposar en mans del seu professor. I ja hi vaig ser.

Era la primera experiència escolar de la meua vida i tant l'edifici, que em semblava un altre seminari, com els germans

que hi feien classe, que em causaven més que respecte, por, tan ensotanats i distants, no afavorien gens la meva adaptació, ans al contrari. Tot em venia de nou, tot em semblava hostil: els *hermanos*, les normes d'una fèrria disciplina que no entenia, les inacabables i incomprendibles lliçons, els companys que entomaven intemperàncies i sobergueries com si fossin el més natural del món...

Vaig entrar amb el curs iniciat. I al cap d'unes setmanes encara era un noi solitari, que no parlava gaire amb ningú i que amb prou feines si podia seguir les activitats escolars. Un matí, quan érem a la filera del pati per entrar –jo sempre em posava a la cua de la fila– l'*hermano* Joan em va retenir amb un gest. Vaig restar una estona al seu costat esperant que em digués alguna cosa. El frare va esperar que tothom fos a dins de la classe i llavors, prement-me el muscle, es va ajupir per dir-me baix, baixet:

–Ya sé que para alguien que acaba de llegar de fuera no debe ser fácil, pero tienes que hacer un esfuerzo para integrarte en la clase.

Jo me'l devia quedar mirant amb cara d'estaquirot. Sobretot perquè no devia haver entès el que em volia dir amb allò de «integrar-me a la classe». I ell ho devia veure perquè en un català perfecte va afegir tot dreçant-se:

–Que facis com fan tots els altres, home!

Això per a mi era com una ordre directa que s'havia d'acomplir fos com fos. El que passava era que no sabia com fer-ho. No ho sabia gens.